

Slovenská technická univerzita v Bratislave
Stavebná fakulta
Katedra globálnej geodézie a geoinformatiky

Študijný program: **GEODÉZIA A KARTOGRAFIA**

Predmet: **FYZIKÁLNA GEODÉZIA**

Ročník: 3

Ak. rok: 2025/2026

Meno študenta: Alexandra Verešová.....

Číslo zadania: 31.....

**Zadanie č. 5 – Anomálne tiažové pole Zeme, určovanie geoidu
a zvislicových odchýlok**

1. Vypočítajte anomálie tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu a úplné Bouguerove anomálie tiažového zrýchlenia v danej lokalite. Vypočítané anomálie graficky znázorníte a porovnájte ich s priebehom terénu.
2. Vypočítajte poruchu tiažového zrýchlenia δg , anomáliu tiažového zrýchlenia Δg , druhú radiálnu deriváciu poruchového potenciálu T_{rr} a výšku kvázigeoidu nad referenčným elipsoidom ζ v celosvetovom gride s použitím globálneho geopotenciálneho modelu Zeme.

Obsah zadania:

- Text zadania (tento list)

Úloha 1:

- Ukážka vstupného súboru a mapa polohy meraných bodov
- Tabuľka vypočítaných hodnôt (normálne tiažové zrýchlenie na povrchu elipsoidu GRS-80, zmena normálneho tiažového zrýchlenia s výškou, anomália tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu, redukcia z Bouguerovej dosky, úplná Bouguerova anomália)
- Mapa nadmorských výšok, mapa anomálií tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu, mapa úplných Bouguerových anomálií
- Technická správa (definície, matematické vzťahy, slovný komentár k výsledkom a k využitiu jednotlivých typov anomálií tiažového zrýchlenia v geodézii)

Úloha 2:

- Výsledné hodnoty v 3 ľubovoľne zvolených bodoch gridu
- Grafické znázornenie výsledkov
- Technická správa s definíciami, obrázkami, použitými matematickými vzťahmi a postupom výpočtu

Termín odovzdania zadania: 9. 12. 2025

Zadal: Blažej Bucha

Technická správa

1. Predmet / obsah zadania :

Úloha č.1:

Cieľom prvej časti zadania č. 5 bolo realizovať gravimetrické vyhodnotenie záujmového územia prostredníctvom určenia anomálií tiažového poľa. Konkrétne sme pristupovali k stanoveniu anomálií tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu, ako aj k výpočtu úplných Bouguerových anomálií. Komplexný prehľad o priebehu týchto vypočítaných parametrov poskytujú grafické výstupy, ktoré sme zaradili ako obrázky 1 až 5.

Úloha č.2:

Predmetom úlohy č. 2 bolo určenie súboru tiažových a geometrických parametrov v globálnom meradle. Našou úlohou bolo pre celosvetové mriežkové pole vypočítať hodnoty poruchy tiažového zrýchlenia δg a anomálie tiažového zrýchlenia Δg . Súčasťou výpočtov realizovaných na podklade globálneho geopotenciálneho modelu Zeme bolo taktiež stanovenie druhej radiálnej derivácie poruchového potenciálu T_{rr} a výšky kvázigeoidu nad referenčným elipsoidom ζ .

2. Postup spracovania úloh:

Úloha č.1:

Tabuľka 1 - Ukážka vstupných údajov (prvé 3 hodnoty)

Č.b.	φ [°]	λ [°]	h [m]	H [m]	g [mGal]	Δg_{top} [mGal]
10	48,58306	19,37583	479,99	435,93	980842,2	0,92
20	48,57972	19,37694	504,484	460,42	980837,7	1,1
30	48,57695	19,37833	525,008	480,94	980832,8	1,22

kde:

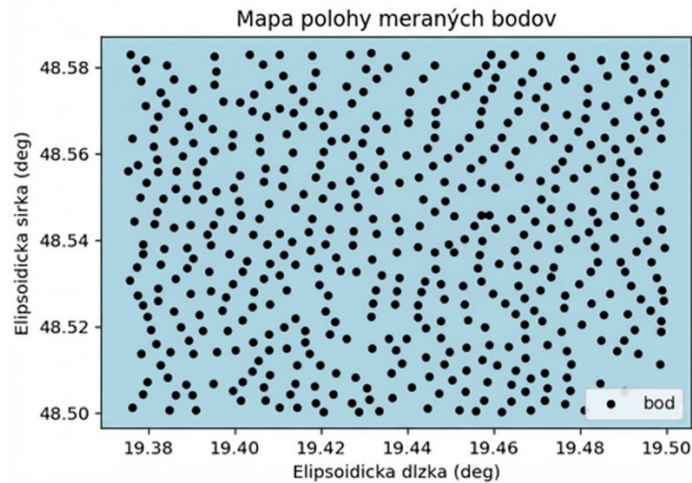
φ je zemepisná šírka,

λ je zemepisná dĺžka,

h predstavuje elipsoidickú výška,

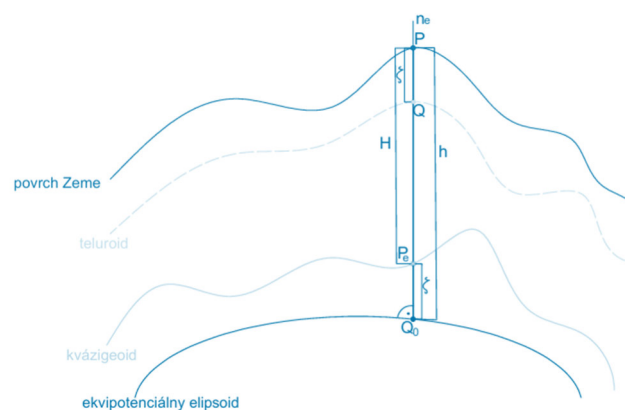
H je výška určená pomocou nivelácie (nadmorská výška),

g je hodnota tiažového zrýchlenia,
 Δg_{top} je hodnota topografickej redukcie.

Obrázok 1 - Mapa polohy meraných bodov

Obrázok 1 dokumentuje situáciu merania, kde sme na základe importovaných súradníc v prostredí Spyder vykreslili polohu všetkých bodov siete. V ďalšom kroku analýzy (obrázok 2) sme graficky konfrontovali hodnoty elipsoidických výšok s nadmorskými výškami získanými niveláciou. Táto vizualizácia nám umožňuje priamo pozorovať vzťah medzi týmito výškovými systémami a identifikovať geometrickú separáciu medzi referenčným elipsoidom a nivelačnou vzťažnou plochou.

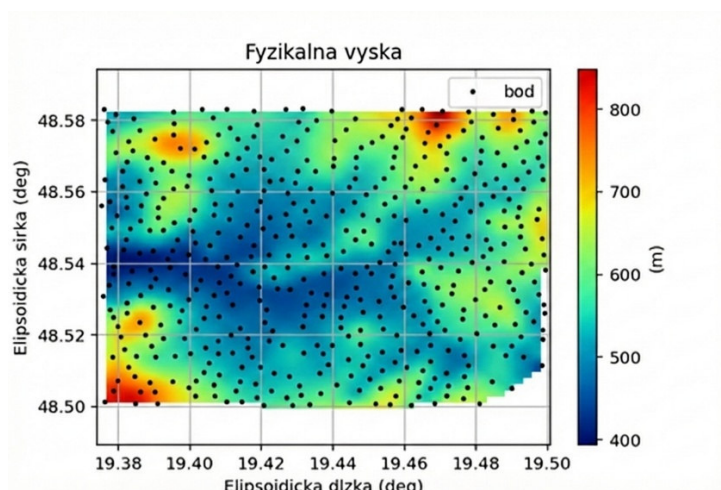
Obrázok 2 - Znázornenie elipsoidických a nadmorských výšok

kde:

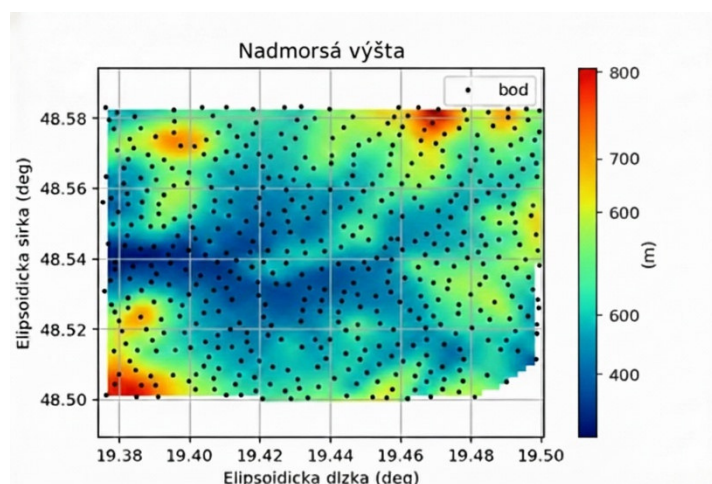
h je elipsoidická výška,
 H je výška určená pomocou nivelácie (nadmorská výška),

ζ je výška kvázigeoidu nad elipsoidom,
 n_e je normála k referenčnému elipsoidu.

V ďalšom kroku sme v programe Spyder spracovali aj namerané výšky. Tie sme do grafov vyniesli spoločne s polohou jednotlivých bodov tak, aby bolo jasné, kde sa ktorá hodnota v priestore nachádza. Výsledok tohto zobrazenia, ktorý spája polohu s výškou, sme následne znázornili na obrázkoch 3 a 4.

Obrázok 3 - grafické znázornenie fyzikálnych výšok

Obrázok 4 - grafické znázornenie nadmorskej výšky

Pre potreby matematickej aproximácie zemského telesa sme ako referenčnú plochu použili ekvipotenciálny elipsoid GRS-80. Tento model je definovaný súborom presných číselných konštánt, pričom všetky jeho základné parametre sú uvedené v tabuľke č.2.

Tabuľka 2 – Základné parametre ekvipotenciálneho elipsoidu (GRS80)

OZNAČENIE	POPIS	HODNOTA	JEDNOTKA
a	Dĺžka hlavnej polosi	6 378 137	m
$J_{2,0}$	Dynamický faktor	$108\,263 \times 10^{-8}$	Bezrozmerné
GM	Geocentrická gravitačná konštanta	$3\,986\,005 \times 10^8$	$\text{m}^3 \text{s}^{-2}$
ω	Uhlová rýchlosť rotácie	$7\,292\,115 \times 10^{-11}$	rad s^{-1}

V prvej fáze spracovania bolo potrebné určiť odvodené parametre ekvipotenciálneho elipsoidu, ktoré sme nemali priamo zadané. Celý postup výpočtov sme preto začali stanovením prvej numerickej excentricity:

$$e^2 = \frac{a^2 - b^2}{a^2} \quad (1)$$

$$e^2 \approx 3J_{2,0} + q - \frac{9}{14}q^2 - \frac{27}{14}J_{2,0}q + \frac{149}{392}q^3 + \frac{51}{49}J_{2,0}q^2 - \frac{117}{392}J_{2,0}^2q \quad (2)$$

$$q = \frac{\omega^2 a^3}{GM} \quad (3)$$

kde:

q predstavuje pomocný parameter.

Dĺžku vedľajšej polosi $b[m]$ sme vypočítali ako:

$$b = a\sqrt{1 - e^2} \quad (4)$$

Lineárnu excentricitu $E [m]$ sme vypočítali podľa vzťahu:

$$E = \sqrt{a^2 - b^2} \quad (5)$$

2. numerická excentricita e' (bezrozmerná veličina):

$$e'^2 = \frac{E^2}{b^2} \quad (6)$$

Sploštenie f sme počítali:

$$f = \frac{a - b}{a} \quad (7)$$

Tabuľka 2 - Odvodnené parametre kvipotenciálu elipsoidu

Parametre	Vypočítané hodnoty
q	0,003
e^2	0,007
b	6356752,314 m
E	521854,012 m
e'^2	0,007
f	0,003

Ešte pred samotným výpočtom normálneho tiažového zrýchlenia nás čakal jeden medzikrok, a to prevod súradnicového systému. Pôvodné elipsoidické súradnice sme museli transformovať na sférické. Na tento účel sme aplikovali matematické vzťahy, s ktorými sme pracovali už v predchádzajúcom, štvrtom zadaní.

V ďalšej časti sme sa presunuli k odvodzovaniu fyzikálnych parametrov. Spomedzi nich bolo pre nás kľúčové zistiť hodnotu normálneho tiažového zrýchlenia priamo na povrchu elipsoidu GRS-80, ktorú označujeme γ_0 , a taktiež sme museli určiť, ako sa táto hodnota mení so stúpajúcou výškou.

Normálny tiažový potenciál $U(r, \bar{\varphi})$ sme vypočítali podľa vzorcu:

$$U(r, \bar{\varphi}) = \frac{GM}{r} \left[1 - \sum_{n=1}^{\infty} J_{2n,0} \left(\frac{a}{r} \right)^{2n} P_{2n,0}(\sin \bar{\varphi}) \right] + \frac{1}{2} \omega^2 r^2 \cos^2 \bar{\varphi} \quad (8)$$

kde $J_{2n,0}$ je sférický koeficient, ktorý má tvar:

$$J_{2n,0} = (-1)^{n+1} \frac{3e^{2n}}{(2n+1)(2n+3)} \left(1 - n + 2n \frac{J_{2,0}}{e^2} \right) \quad (9)$$

Normálne tiažové zrýchlenie $\gamma(\varphi)$ [$m s^{-2}$] vypočítame ako:

$$\gamma(\varphi) = \gamma_0 + \delta_{\gamma_h} \quad (10)$$

kde:

γ_0 je Somiglianov vzťah (výsledné hodnoty - tab.4):

$$\gamma_0(\varphi, h) = \frac{a \gamma_e \cos^2 \varphi + b \gamma_p \sin^2 \varphi}{\sqrt{a^2 \cos^2 \varphi + b^2 \sin^2 \varphi}} = \gamma_e \frac{1 + k \sin^2 \varphi}{\sqrt{1 - e^2 \sin^2 \varphi}} \quad (11)$$

δ_{γ_H} - Zmena normálneho tiažového zrýchlenia s rastúcou výškou určenou pomocou nivelácie (výsledné hodnoty - tab.4):

$$\delta_{\gamma_H} = \frac{-2\gamma_0}{a} (1 + f + m - 2f \sin^2 \varphi) h + \frac{3\gamma_0}{a} H^2 \quad (12)$$

kde k vypočítame ako :

$$k = \frac{b\gamma_q}{a\gamma_e} - 1 \quad (13)$$

Normálne tiažového zrýchlenia na rovníku γ_e sme vypočítali podľa vzorca:

$$\gamma_e = \frac{GM}{ab} \left(1 - m - \frac{m e' q'}{q} \right) \quad (14)$$

Normálne tiažové zrýchlenie na póle γ_q vypočítame:

$$\gamma_q = \frac{GM}{a^2} \left(1 + \frac{m e' q'}{q} \right) \quad (15)$$

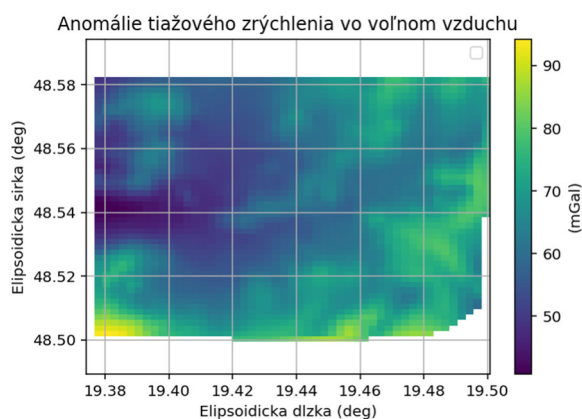
kde m parameter vypočítame:

$$m = \frac{\omega^2 a^2 b}{GM} \quad (16)$$

$\frac{e'q'}{q}$ vypočítame :

$$\frac{e'q'}{q} = \frac{21 - 9(e')^2 + 5(e')^4}{7 - 6(e')^2 + 5(e')^4} \quad (17)$$

Na obrázku 5 sme graficky znázornili výsledky výpočtu anomálií tiažového poľa Zeme. Aby sme rozumeli tomu, čo tieto hodnoty predstavujú, treba si uvedomiť, že takzvané poruchové (anomálne) pole vzniká porovnaním dvoch veličín – je to vlastne rozdiel medzi tým, aké je tiažové pole v skutočnosti, a tým, aké by bolo podľa teoretického normálneho modelu.

Obrázok 5 - grafické znázornenie Anomálii tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu

Veličiny poruchového poľa:

- a) Poruchový potenciál $T(P)$ [m^2s^{-2}]
- b) Porucha tiažového zrýchlenia $\delta g(P)$ [mGal]
- c) Anomália tiažového zrýchlenia Δg [mGal]
- d) Poruchový tenzor $\mathbf{T}(\mathbf{P})$ [E]

a) Poruchový potenciál $T(P)$ [m^2s^{-2}] sme počítali:

$$T(P) = W(P) - U(P) = V_g(P) + V_c(P) - U_g(P) + U_c(P) \quad (18)$$

kde

$W(P)$ je skutočný tiažový potenciál,

$U(P)$ je normálny tiažový potenciál,

$V_g(P)$ je skutočný gravitačný potenciál,
 $V_c(P)$ je skutočný odstredivý potenciál,
 $\square_c(P)$ je normálny odstredivý potenciál,
 $\square_g(P)$ je normálny gravitačný potenciál.

Na určenie veľkosti poruchy tiažového zrýchlenia $\delta g(P)$ v konkrétnom bode P sme aplikovali príslušný matematický vzťah. Výslednú hodnotu uvádzame v jednotkách mGal, pričom samotný výpočet sme realizovali podľa nasledujúceho vzorca:

$$\delta_g(P) = g(P) - \gamma(P) \quad (19)$$

kde:

$g(P)$ - je tiažové zrýchlenie,

$\gamma(P)$ - je normálne tiažové zrýchlenie vyjadrené : $\gamma(P) = \gamma_0(Q_0) + \delta_{\gamma h}$,

$\gamma_0(Q_0)$ -je normálne tiažové zrýchlenie v bode Q_0 na povrchu elipsoidu,

$\delta_{\gamma h}$ - je redukcia normálneho tiažového zrýchlenia z výšky nad elipsoidom.

Ak chceme túto závislosť zapísať pomocou konkrétnej rovnice, bude vyzerat' takto:

$$\delta_g(P) = g(P) - (\gamma_0(Q_0) + \delta_{\gamma h}) \quad (20)$$

Pre výpočet anomálie tiažového zrýchlenia Δg [mGal] sme vychádzali z definície, ktorá porovnáva reálne a modelové pole. Konkrétne sme ju určili ako rozdiel medzi skutočným tiažovým zrýchlením v bode P $g(P)$ a normálnym tiažovým zrýchlením v bode Q $\gamma(Q)$ na povrchu teluroidu. Kompletný prehľad vypočítaných hodnôt nájdete spracovaný v tabuľke č. 4

$$\Delta g = g(P) - \gamma(Q) \quad (21)$$

Taktiež vzťah môžeme napísať ako :

$$\Delta g = g(P) - (\gamma_0(Q_0) + \delta_{\gamma h}) \quad (22)$$

Poruchový tenzor **T(P)** [E] :

$$\mathbf{T(P)} = \mathbf{W(P)} - \mathbf{U(P)} \quad (23)$$

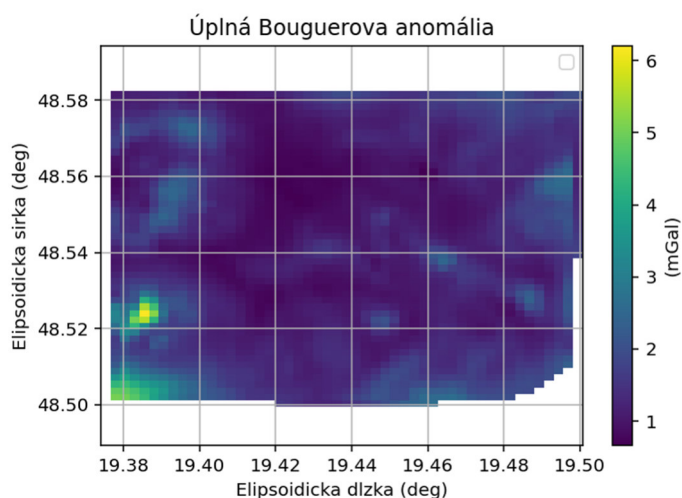
V rámci ďalšieho spracovania údajov sme pristúpili k výpočtu úplnej Bouguerovej anomálie tiažového zrýchlenia. Výsledné hodnoty tejto veličiny uvádzame v miligaloch [mGal] a ich grafickú interpretáciu ponúka obrázok 6. Samotný výpočet sme realizovali podľa vzťahu:

$$\Delta g_{\dot{U}B} = \Delta g_{vv} + \delta_{gT}, \quad (24)$$

kde:

Δg_{vv} je anomália tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu,

δ_{gT} je topografická redukcia.

Obrázok 6 - grafické znázornenie Úplnej Bouguerovej anomálie

Aby sme získali korektné hodnoty tiažového poľa, bolo potrebné vykonať topografickú redukciu. Týmto krokom odstraňujeme gravitačné pôsobenie hmoty, ktorá sa rozprestiera medzi geoidom a členitým zemským povrchom. Celý proces výpočtu je založený na predpoklade, že hustota týchto povrchových hmôt sa nemení, a preto ju v celom profile považujeme za konštantnú.

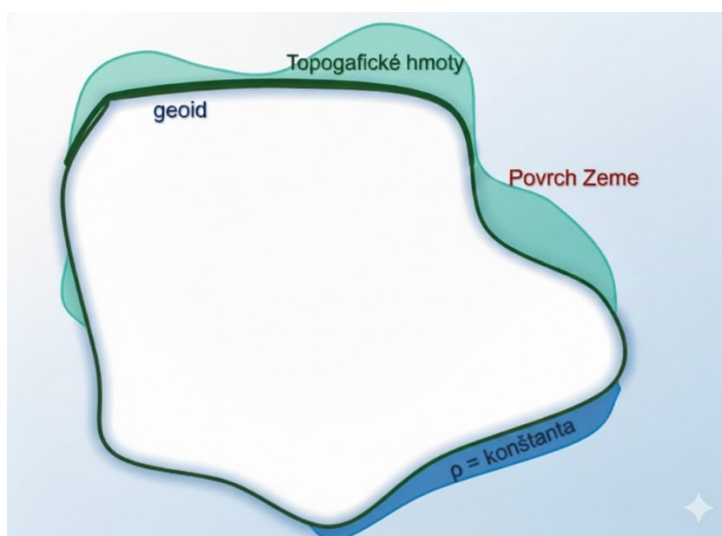
Základný vzťah úplnej Bouguerovej redukcie je:

$$\Delta g_{UB} = \Delta g_{vv} + \delta g_{SBV} + \delta g_{TOP} \quad (25)$$

kde

δg_{SBV} - je účinok sférickej Bouguerovej vrstvy,

δg_{TOP} - je topografická korekcia

Obrázok 7 – Grafické znázornenie topografických hmôt

Sférickú redukciu Bouguerovej vrstvy sme počítali ako:

$$\Delta g_{UB} = \Delta g_{vv} + \delta g_{BD} + \delta g_{TOP}^{0-166.7km} + Bu \quad (26)$$

kde:

δg_{BD} je redukcia z Bouguerovej dosky,

Bu je Bullardov člen

$$\delta g_{BD} = -2\pi G\rho H \doteq -0.1119 \times H \quad (27)$$

Bullardov člen vyjadruje vplyv zakrivenia Bouguerovej dosky na tiažové zrýchlenie v okolí výpočtového bodu.

Tabuľka 4 - Ukážka výstupných hodnôt (prvé 3 hodnoty)

Č.b.	$\gamma_0[mGal]$	$\delta\gamma_H[mGal]$	$\Delta g[mGal]$	$\delta g_{BD}[mGal]$	$\Delta g_{\dot{U}B}[mGal]$
10	980943,4728	-148,0737	33,2213944	-48,79372	-15,22368
20	980943,1727	-155,6291	36,6058827	-51,53489	-14,42847
30	980942,9238	-161,9598	38,2830864	-53,83170	-14,95131
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮

kde:

γ_0 je Normálne tiažové zrýchlenie na povrchu elipsoidu,

$\delta\gamma_H$ je zmena normálneho tiažového zrýchlenia s nadmorskou výškou H,

Δg je anomália tiažového zrýchlenia vo voľnom vzduchu,

δg_{BD} je redukcia z Bouguerovej dosky,

$\Delta g_{\dot{U}B}$ je úplná Bouguerova anomália tiažového zrýchlenia.

Úloha č.2:

Pri stanovovaní hodnôt pre anomáliu tiažového zrýchlenia Δg a poruchu tiažového zrýchlenia δg sme postupovali analogicky ako v predchádzajúcej časti. Aplikovali sme identické matematické vzťahy, ktoré boli definované už v rámci úlohy č. 1, konkrétne ide o rovnice označené číslami 19 a 21.

Druhá radiálna derivácia poruchového potenciálu T_π [E] :

$$T_{rr} = \frac{\partial^2 T}{\partial r^2} \quad (28)$$

kde:

T - je poruchový potenciál.

Výška kvázigeoidu nad referenčným elipsoidom ζ [m]:

$$\zeta = \frac{T(P)}{\gamma(P)} \quad (29)$$

Laplaceova diferenciálna rovnica:

$$\nabla^2 T = \nabla^2 (V_g - U_g) = \nabla^2 V_g - \nabla^2 U_g = 0 \quad (30)$$

$$\nabla^2 T = 0 \quad (31)$$

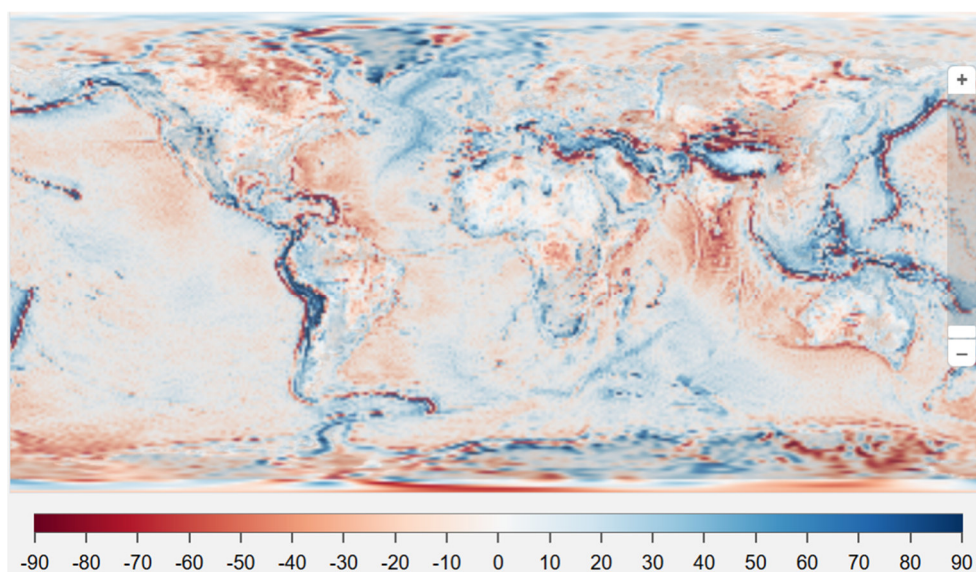
Ďalej sme pokračovali druhou časťou zadania, kde sme naplno využili globálny geopotenciálny model. Tento nástroj nám umožnil určiť hodnoty rôznych geofyzikálnych parametrov a následne ich prehľadne vykresliť na celosvetovej mriežke, čím sme získali komplexný obraz o ich rozložení na Zemi.

Prostredníctvom portálu ICGEM sme pristúpili k výpočtom s využitím modelu GO_CONS_GCF_2_DIR_R6. Dôležitým krokom bol výber referenčného elipsoidu GRS-80, vďaka čomu systém automaticky priradil správne parametre elipsoidu. Parametre mriežky sme nastavili globálne: pre zemepisné šírky sme zadali interval od -90° do 90° a pre dĺžky od -180° do 180° , pričom sme pre oba smery zachovali rovnaký krok $1,0^\circ$. Keďže cieľom bolo získať údaje priamo na povrchu tohto telesa, výšku nad elipsoidom sme v zadani zdefinovali ako nulovú (0,0 m).

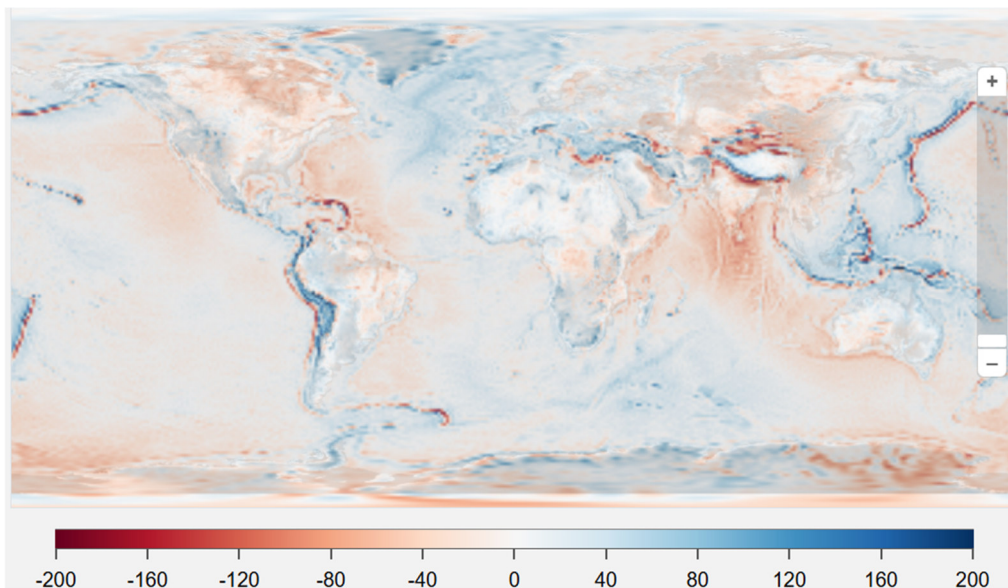
Aplikovaním tohto jednotného postupu sme úspešne vygenerovali všetky štyri požadované mapové výstupy. Následne sme pre každú z týchto máp stiahli vypočítané dáta a z celej mriežky sme náhodným výberom zvolili tri konkrétne body. Ich presné hodnoty a súradnice sme pre prehľadnosť spracovali a uvádzame ich v tabuľke č. 5.

Tabuľka 5 – Výsledné hodnoty v 3 ľubovoľných bodoch gridu

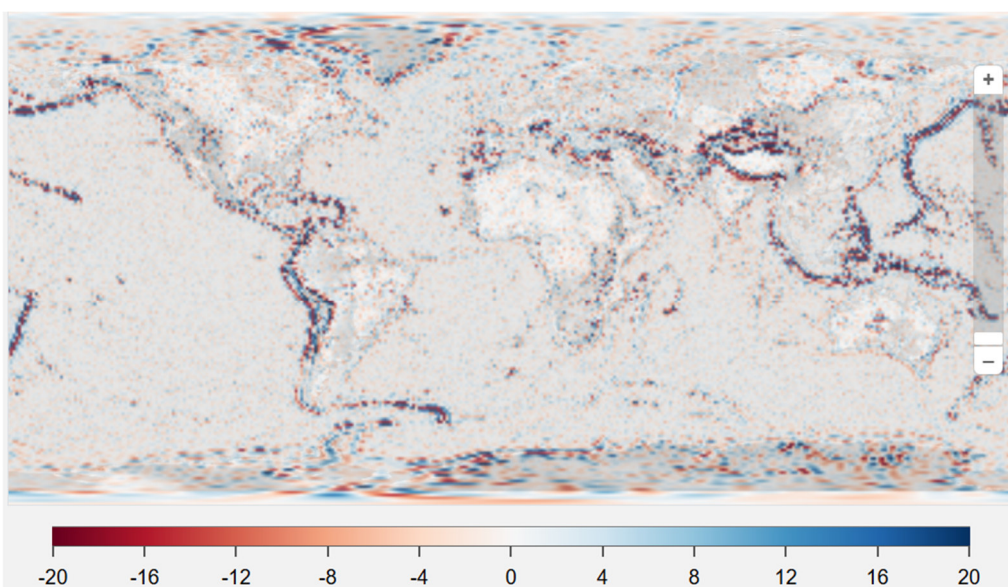
Dĺžka [°]	Šírka [°]	Δg [mGal]	δg [mGal]	T_{rr} [E]	ζ [m]
-179	90	1,0323776	5,4004801	-0,9357506	14,120
4	60	-7.8073294	5.7673456	-3.0168643	43.977
92	30	33.9416045	24.0421034	4.69623350	-32.310

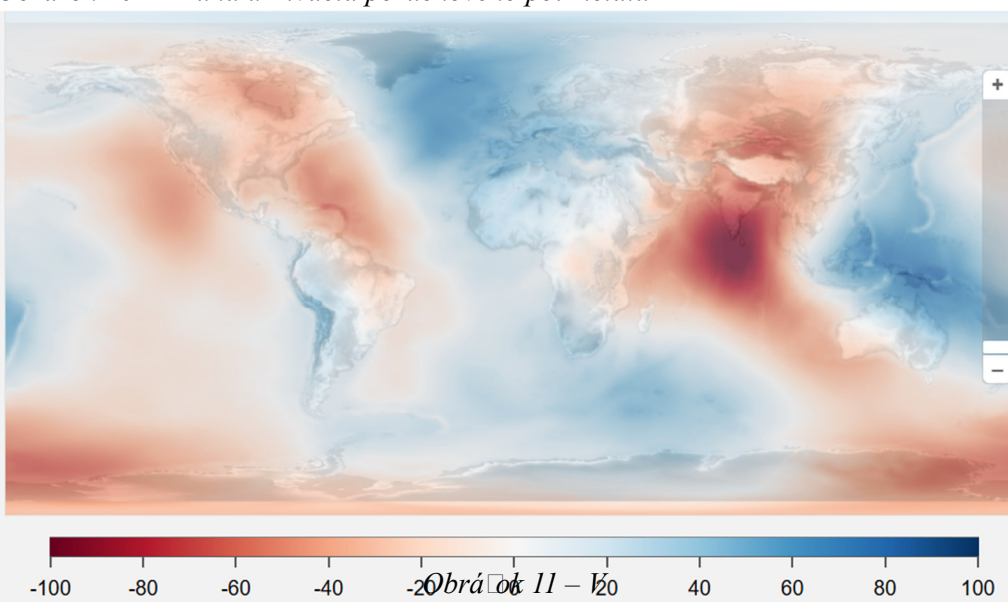
Obrázok 8 – Anomália tiažového rýchľenia Δg [mGal]

Obrázok 9 – Porucha tiažového zrýchlenia δg [mGal]

Obrázok 10 – Druhá derivácia poruchového potenciálu

Obrázok 11 – $\nabla^2 \delta g$

Obrátok 11 - Výška kvádroidu nad refrakčným lipoidom

V Pezinku dňa 14.12.2025

Alexandra Verešová